

Türk Diş Hekimliğinde İlk Kadın Öncüler

The Firsts Female Pioneers in Turkish Dentistry

Ayşegül SUNAR^{1,*} , Nisa KIRAZ²

^{1,*}Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, Avrupa Meslek Yüksekokulu, Dişçilik Hizmetleri Bölümü, Kocaeli, Türkiye.

²Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Kocaeli, Türkiye.

ÖZET

Bu çalışma, Türk diş hekimliği tarihinde kadın diş hekimlerinin mesleğe giriş süreçlerini, karşılaştıkları toplumsal ve kurumsal engelleri ve mesleğin gelişimine yaptıkları katkıları incelemektedir. Osmanlı döneminde kadınların tıp ve diş hekimliği eğitimi almaları yasal kısıtlamalar nedeniyle mümkün değilken, Cumhuriyet döneminin başlamasıyla birlikte kadınların yükseköğretime erişimi hızla artmıştır. Bu bağlamda, Ayşe Şadiye Güvendiren ve Hatice Azra Hanım, Türkiye’de diş hekimliği eğitimi alan ve mezun olan ilk Türk kadınları olarak dikkat çekmektedir. Her iki isim, yalnızca klinik uygulamalardaki başarılarıyla değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik öncü duruşlarıyla da mesleğin gelişimine önemli katkılar sağlamışlardır. Bulgular, Türk diş hekimliği tarihinde kadınların varlığının mesleki çeşitliliği artırdığı ve toplum sağlığına önemli katkılar sunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Diş hekimliği, Diş hekimliği tarihi, Kadın diş hekimleri, Türkiye, 20. yüzyıl tarihi.

Derleme
Makalesi
Review Article

Geliş tarihi/Received:
03.04.2026

Son revizyon teslimi/Last
revision received:
21.08.2026

Kabul tarihi/Accepted:
21.08.2026

Yayın tarihi/Published:
24.08.2026

Atıf/Citation:

Sunar A., Kiraz N. (2026). Türk Diş
Hekimliğinde İlk Kadın Öncüler,
Journal of Kocaeli Health and
Technology University, 4(2), 257-262.

DOI: 10.66163/jokohtu.1914674

***Sorumlu Yazar / Corresponding Author:** Ayşegül SUNAR, Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, Avrupa Meslek
Yüksekokulu, Dişçilik Hizmetleri Bölümü, Kocaeli, Türkiye.
e-posta / e-mail: aysegul.sunar@kocaelisaglik.edu.tr

This article is licensed with [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International \(CC BY-NC-SA 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

ABSTRACT

This study examines the processes through which female dentists entered the profession in the history of Turkish dentistry, the social and institutional barriers they encountered, and their contributions to the development of the profession. While it was not possible for women to receive education in medicine and dentistry during the Ottoman period due to legal restrictions, access to higher education for women increased rapidly with the establishment of the Republic. In this context, Ayşe Şadiye Güvendiren and Hatice Azra Hanım stand out as the first Turkish women to receive and complete dental education in Türkiye. Both figures made significant contributions to the development of the profession not only through their clinical achievements but also through their pioneering stance toward gender equality. The findings indicate that the presence of women in the history of Turkish dentistry has enhanced professional diversity and made important contributions to public health.

Keywords: Dentistry, Dentists, Women, History of Dentistry, History, 20th Century, Türkiye.

1. GİRİŞ

Modern diş hekimliğinin temellerinin atıldığı 19. yüzyılda meslek büyük ölçüde erkek egemen bir yapıya sahipti. Kadınların fiziksel kapasitelerinin diş hekimliğine uygun olmadığı yönündeki yaygın görüş, onların mesleğe girişini önemli ölçüde kısıtlıyordu. Avrupa ve Amerika’da açılan sınırlı sayıdaki diş hekimliği okulu kadın öğrenci kabul etmiyor, ayrıca temel eğitime erişimin sınırlı olması kadınların başvuru koşullarını karşılamasını zorlaştırıyordu. Türkiye’de ise bu döneme kadar kadınlar sağlık alanında yalnızca hemşirelik ve ebelik gibi mesleklerde yer alabiliyorlardı. Tanzimat sonrası İstanbul’da diş hekimliği yapan ilk kadınlar ise şehre çalışmak için gelen yabancılar ile azınlık topluluklarına mensup bireylerdi (1).

Balkan ve Birinci Dünya Savaşları, erkek nüfusunda ciddi kayıplara yol açmış, kadınların üretim ve sağlık hizmetlerine daha aktif katılımını zorunlu hâle getirmişti. Artan hekim ve hemşire ihtiyacına rağmen Osmanlı Devlet Şurası’nın 1898 tarihli kararı, kadınların tıp eğitimi almasını yasaklıyordu. İstanbul Üniversitesi 1915’te kız öğrenci kabul etmeye başlasa da Tıp Fakültesi bu uygulamayı benimsememişti; hekim olmak isteyen kadınlar eğitimlerini yurt dışında sürdürmek zorunda kalmışlardı. Osmanlı’da sağlık eğitimi, Tıbbiye-i Askeriye (1827) ve Tıbbiye-i Mülkiye’nin (1867) II. Meşrutiyet ile (1909) birleştirilmesiyle “Tıp Fakültesi” çatısı altında toplanmıştı (2).

Türkiye’de modern anlamdaki ilk diş hekimliği okulunun kurulması kararı 1908 yılında Maarif Nazırı Emrullah Efendi tarafından alınmış, Tıp Fakültesi’nin muhalefetine rağmen

Cemil Topuzlu ve Dr. Halit Şazi Kösemihal'in çabalarıyla okul faaliyete geçmiştir. “Darülfünun-u Osmani Tıp Fakültesi Eczacı ve Dişçi ile Aşiret (Ebe) ve Hasta Bakıcı Mektepleri” ismiyle kurulan okulun müdürlüğüne Mustafa Münif Paşa atanmış; diş hekimliği eğitimi 1909’da başlamış ve ilk mezunlar 1911’de verilmiştir (3). Balkan ülkelerinde dişçilik okulu bulunmaması nedeniyle okul uluslararası öğrenci de çekmiş; savaş yıllarında kısa bir kapalı dönem sonrası 1916’da yeniden açılmıştır (4). Kurum, 1920’de “Dişçilik Okulu” adını almış ve öğretim süresi Fransız sistemi doğrultusunda üç yıl olarak belirlenmiştir (5).

1918’de Şura-yı Devlet’in kadınların hekimlik, diş hekimliği ve eczacılık yapmalarına izin veren kararı sonrası Tıp Fakültesi hocaları arasında görüş ayrılıkları devam etmiş, Fakülte Dekanı Akil Muhtar Özden kadın öğrencilerin fakülteye kabul edilmesine karşı çıkmıştır. Buna rağmen kadın öğrenciler hak mücadelesini sürdürmüş ve basının desteğiyle kamuoyu oluşturmuşlardır. Üniversite Rektörü Besim Ömer Akalın’ın büyük çabaları sonucunda 1922–1923 öğretim yılında beş kadın öğrenci Tıp Fakültesi’ne kaydolmuştur. Aynı dönem Eczacı Mektebine de kız öğrencileri alınmıştır (1).

Diş hekimliği okuluna kabul edilen ilk kadın öğrenci ise, Cumhuriyetin ilanından sonraki ilk yıl olan 1923–1924 öğretim yılına denk gelmektedir (1). Mustafa Kemal Atatürk’ün kadınların bilimsel eğitim alması ve toplumda aktif rol üstlenmesi yönündeki reformist yaklaşımı, kadınların diş hekimliği mesleğine katılımını mümkün kılmıştır. Ayşe Şadiye (Yusuf) Güvendiren ve Hatice Azra Demirelli, Cumhuriyet döneminin ilk Türk kadın diş hekimleri olarak bu sürecin öncüsü olmuştur (1,3-6).

1.1. Ayşe Şadiye (Yusuf) Güvendiren

Ayşe Şadiye Yusuf Hanım, 1902 yılında İstanbul’un Kadıköy ilçesinde dünyaya gelmiştir. Kuleli Askerî Lisesi’nde görev yapmış emekli öğretmen Binbaşı Yusuf’un kızıdır. İlk Öğrenimine Kadıköy İttihad-ı Terakki Mektebi’nde başlamış; ardından eğitimine Bezm-i Alem Lisesi’nde devam etmiştir. Bu kurumun sekiz yıl sonra kapanmasının ardından Çamlıca Kız Lisesine yatılı öğrenci olarak nakledilmiş ve öğrenimini burada tamamlamıştır (1).

Ayşe Şadiye Hanım, 27 Ekim 1923 tarihinde “235” öğrenci numarasıyla Diş Hekimliği Fakültesine kayıt olmuş ve üç yıllık eğitim sürecini başarıyla tamamlayarak mezun olmuştur (1). Mezuniyet haberi, 20 Temmuz 1926 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde kamuoyuna duyurulmuştur (4). Ayrıca Diş Hekimleri Odası Dergisi’nin 1927 tarihli 29. sayısında yayımlanan tanıtım yazısında, Ayşe Şadiye Hanım’ın zekâsı, çalışkanlığı, mesleki becerileri ve özellikle diş çekimi alanındaki yetkinliği dikkat çekici nitelikleri arasında gösterilmiştir (7).

Ayşe Şadiye Yusuf, Türkiye’nin ilk kadın diş hekimlerinden biri olarak 5 Temmuz 1927

tarihinde “300/595” numaralı diplomasını almıştır (1). Ancak mezuniyetinin ardından maddi imkânsızlıklar nedeniyle kendi muayenehanesini açma fırsatı bulamamıştır. O dönemde lise mezunlarının öğretmenlik yapamaması nedeniyle, mesleki yaşamını sürdürebilmek ve ileride bir muayenehane açmak için gerekli sermayeyi biriktirmek amacıyla Çapa Kız Öğretmen Okuluna kayıt olmuştur. Bu süreçte, Kasımpaşa’daki Deniz Kuvvetleri Polikliniğinde bir diş hekimi kadrosunun boş olduğunu öğrenmesi üzerine ertesi gün ilgili makama başvuruda bulunmuştur. Başvuru sırasında Deniz Kuvvetleri’nde kadın hekim istihdamının öngörülmemesi nedeniyle Albay’ın tereddütleri olmuştur; ancak Ayşe Şadiye Yusuf, uygun aday bulunamadığı süreçte görevi başarıyla yerine getirebileceğini kararlılıkla ifade etmiştir. Bunun üzerine başvuru belgelerinin Ankara’daki Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’na iletilmesi istenmiş, Ayşe Şadiye Yusuf da bu isteği derhal yerine getirmiştir. Ankara’da bulunduğu dönemde okuldan arkadaşı ve yedek subay olarak görev yapan Muhittin Güvendiren ile görüşmüş, başvuru sürecinde ondan destek almıştır. Birkaç hafta içinde ikisi, hayatlarını etkileyecek önemli bir kararla evlenmeye karar vermiştir (8).

1929 yılında kurulan İstanbul Tabip Odasına (3. Mıntıka Etibba Odası) diş hekimleri de dâhil edilmiş ve kayıtlar Ayşe Şadiye Güvendiren’in bu kurumda görev yaptığını göstermektedir. Çocuk Esirgeme Kurumu’nda diş hekimi olarak çalıştığı sırada 1 Ocak 1935 tarihinde Ankara Tabip Odası’ndan ayrıldığı görülmektedir (İstanbul Diş Hekimleri Odası Arşivi). Ömer Sami Coşar’ın aktarımlarına göre, 1935 yılında eşi Muhittin Güvendiren ile birlikte Afganistan’a gitmiştir. Burada Afgan kraliyet ailesine diş hekimliği hizmeti sunan Muhittin Güvendiren, gösterdiği başarı üzerine Kabil’de erkek çocuklara yönelik bir Diş Hekimliği Okulu kurmakla görevlendirilmiştir. Ayşe Şadiye Güvendiren ise eş zamanlı olarak Afgan kızları için bir Diş Hekimliği Okulu’nun kuruluş sürecini yürütmüş, öğrenci kabul ederek eğitimi başlatmıştır. Kendi beyanına göre, 1938 yılında Afganistan’ın ilk yedi kadın diş hekiminin diplomalarını imzalamıştır (8).

Ayşe Şadiye (Yusuf) Güvendiren (evlilik soyadı Güvendiren’dir), 10 Haziran 1946’da İstanbul Tabip Odasına yeniden kaydolmuş ve mesleki yaşamının son on yılını İstanbul’un Anadolu yakasında bulunan Validebağ Sanatoryumu’nda sürdürmüştür (3,8). Verem hastalarının tedavisine yönelik bu kurumda çalışmayı 1957 yılında sonlandıran Güvendiren, ayrılma gerekçesini “Yedi torunum var, onlara mikrop taşımaktan korkuyorum” sözleriyle ifade etmiştir (8).

1.2. Hatice Azra Demirelli

Hatice Azra Hanım, 1897 yılında Yemen’de dünyaya gelmiştir. Babası Şeyh Muslih olan Hatice

Azra'nın ikamet adresi daha sonra İzmir Göztepe No: 18 olarak kayıt altına alınmıştır (1,2). Birinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya'da bulunan Hatice Azra, çeşitli nedenlerle dış hekimliği eğitimini tamamlayamadan İstanbul'a dönmek zorunda kalmış ve bu süreçte evlenmiştir (1,2).

Ayşe Şadiye Hanımın 1923 yılında Dış Hekimliği Fakültesi'ne kayıt olmasının ardından, kısa süre içinde kendisine seslenen bir kadın öğrenci “Merhaba abla, ben Azra...” diyerek kendisini tanıtmıştır. Hatice Azra, eğitimini tamamlama ve diploma alma kararlılığıyla okula kaydolmuş; böylece Ayşe Şadiye Hanım artık fakültedeki tek kadın öğrenci olmaktan çıkmıştır (1,2,8).

1926 yılında Dış Hekimliği Okulu tarihî bir dönüm noktası yaşamış ve ilk kez iki Türk kadın dış hekimi mezun olmuştur: Ayşe Şadiye ve Hatice Azra. Her iki öğrenci de sınıflarındaki 175 kişi arasından doğrudan mezun olmayı başarabilen 35 öğrenci arasında yer almıştır (6). Mezuniyet işlemleri sırasında Hatice Azra Hanım İstanbul dışında bulunduğundan, “315/610” numaralı diploması Akhisar'a (Manisa) gönderilmiş ve kendisi tarafından 8 Haziran 1927 tarihinde teslim alınmıştır (1).

Ne var ki, Hatice Azra Hanım'ın mezuniyet sonrası mesleki yaşamına ilişkin bilgiler oldukça sınırlıdır. İzmir'de bir dış muayenehanesi açarak hastalarını kabul ettiğine dair bir gazete ilanı dışında (3), yaşamı ve mesleki faaliyetleri hakkında başka bir kayıt ya da belgeye ulaşamamıştır.

1.3. Grasiya Hanım

Erken Cumhuriyet döneminde kadınların meslekî görünürlüğü, özellikle tıp ve dış hekimliği alanlarında, büyük ölçüde eğitim politikaları ve yabancı diploma denkliği uygulamaları tarafından şekillendirilmiştir. Bu bağlamda Grasiya Hanım'ın meslekî serüveni, hem dönemin düzenleyici çerçevesini hem de kadın dış hekimlerinin tarihsel konumlanışını anlamak açısından dikkate değer bir örnek oluşturmaktadır.

Grasiya Hanım, 1889 yılında Aydın'da doğmuş olup babası, mesleğin temsilcilerinden biri olan dış hekimi Hayim Pertev Efendi'dir. Yurt dışı eğitim imkânlarından yararlanarak Paris Dış Hekimliği Okulu'ndan mezun olan Grasiya Hanım, Türkiye'de dış hekimliği yapabilmek için Cumhuriyet'in ilk yıllarında yürürlükte bulunan diploma denkliği prosedürlerine tabi olmuştur. Söz konusu yönetmelik gereğince, yabancı bir kurumdan mezun olanların Dışçi Mektebi'nde belirli dersleri tamamlamaları zorunluydu. Bu çerçevede Grasiya Hanım, 1923–1924 öğretim yılı başında Dışçi Mektebi'nin üçüncü sınıfına 257 öğrenci numarası ile kayıt olmuş ve son sınıfı Türkiye'de bir kez daha okumuş olup eğitimini başarıyla tamamlayarak,

1924 yılında mezun olmuştur (1,3).

Grasiala Hanım'ın mezuniyeti, kronolojik olarak Ayşe Şadiye ve Hatice Azra Hanımlardan önce gerçekleşmiş olsa da tarih yazımında genellikle “ilk Türk kadın diş hekimleri” arasında anılmamaktadır. Bunun temel nedeni, meslekî eğitimi esas olarak Paris'te tamamlaması ve Dişçi Mektebi'ne yalnızca diploma denkliği amacıyla katılması olarak belirtilmiştir (3).

Grasiala Hanım'ın örneği, Türkiye'de diş hekimliği alanında kadınların mesleğe giriş süreçlerinin yalnızca toplumsal cinsiyet bağlamıyla değil, aynı zamanda dönemin yükseköğretim politikaları, diplomaların tanınması ve meslekî düzenlemelerle de yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle Grasiala Hanım, hem yurtdışı eğitilmiş kadın sağlık profesyonellerinin erken Cumhuriyet dönemindeki konumunu temsil eden önemli bir figür hem de kadın diş hekimliği tarihinin gözden kaçmış aktörlerinden biridir.

2. SONUÇ

Türk diş hekimliği tarihinde kadınların mesleğe katılımı, yalnızca bireysel başarı hikâyeleri değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümün, eğitimde fırsat eşitliği arayışının ve Cumhuriyet reformlarının bir yansımasıdır. Osmanlı döneminde kadınların tıp ve diş hekimliği eğitimi almaları çeşitli yasal ve toplumsal engellerle sınırlandırılmış olsa da, 1920'li yıllardan itibaren Türkiye'de değişen sosyo-politik koşullar kadınların sağlık alanında etkin bir biçimde yer almasına olanak tanımıştır.

Ayşe Şadiye Güvendiren ve Hatice Azra Hanım'ın Diş Hekimliği Okulu'ndan mezun olmaları, Türk diş hekimliği tarihinde bir dönüm noktası oluşturmuş; bu iki öncü isim, hem mesleki yeterlilikleri hem de toplumsal cinsiyet bariyerlerini aşmalarıyla sonraki kuşak kadın diş hekimlerine ilham vermiştir. Özellikle Ayşe Şadiye Güvendiren'in Afganistan'da kadınlara yönelik bir diş hekimliği okulunun kuruluşunda üstlendiği rol, Türk kadın diş hekimlerinin uluslararası ölçekte de etkili olabileceğini göstermektedir.

Bugün Türkiye'de kadın diş hekimlerinin sayısı giderek artmakta, akademiden klinik uygulamalara kadar her alanda aktif roller üstlenmektedirler. Bu tarihsel süreç, kadınların mesleğe katılımının yalnızca bir ihtiyaçtan doğmadığını, aynı zamanda güçlü bir toplumsal dönüşümün ve modernleşme sürecinin parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Türk diş hekimliği tarihinde kadınların katkıları, mesleğin gelişiminde vazgeçilmez bir yer tutmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak, tarihsel açıdan bakıldığında, kadın diş hekimlerinin meslekte yer bulabilmesi için hem toplumsal önyargılara hem de kurumsal eşitsizliklere karşı önemli

mücadeleler verdikleri gözler önüne sermektedir.

Bu çalışma, kadınların diş hekimliği mesleğine katılımının yalnızca bireysel hikâyelerle sınırlı olmadığını; aynı zamanda eğitim politikaları, toplumsal dönüşüm ve modernleşme sürecinin bir sonucu olduğunu göstermiştir. Günümüzde kadınların diş hekimliği mesleğinde temsil oranının yüksek oluşu, erken Cumhuriyet döneminde başlatılan reformların kalıcı etkisini ortaya koymaktadır. Türk diş hekimliği tarihinde kadınların katkıları, mesleki gelişimin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiş olup, sağlık hizmetlerinde toplumsal cinsiyet temelli fırsat eşitliğinin önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

3. KAYNAKLAR

1. Yıldırım, N. N. (2008). Dünyada ve Türkiye’de diş hekimliği mesleğinde kadınlar. *Toplumsal Tarih*, (171), 58–63.
2. Yıldırım, N. (2006). Dünya’da ve Türkiye’de ilk kadın hekimler ve kadınların hekim olma mücadelesi. *Toplumsal Tarih*, (147), 50-57.
3. Efeoğlu, A. (2023). *Başlangıçtan günümüze İÜ Diş Hekimliği Fakültesi*. Nobel Tıp Kitabevi.
4. Efeoğlu, A. (2009). Başlangıçtan günümüze İ.Ü. Diş Hekimliği Fakültesi. In F. C. Akatlı, H. Çolaklar, A. Efeoğlu, & A. Namal (Eds.), *Bilimsel Diş Hekimliğinde 100 yıl İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi (1908–2008)* (pp. 1–30) (in Turkish). Nobel Tıp Kitabevleri.
5. Noras, Y. (1973). *Diş hekimliği tarihi* (1st ed.) (in Turkish). Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
6. Namal, A. (2008). Ayşe Şadiye Yusuf (Güvendiren). İlk kadın diş hekimlerimizden. Ayşe Şadiye Yusuf (Güvendiren). In A. Namal, Ö. Öncel, & A. D. Erdemir (Eds.), *Ülkemizin ilk diş hekimliği okulu İstanbul Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesi 100. Yıla Armağan* (pp. 213–215) (in Turkish). Nobel Tıp Kitabevleri.
7. Uzel, İ. (2018). *Diş hekimliği tarihi II*. (1.baskı, s.130–189). Quintessence Yayıncılık.
8. Coşar, Ö. S. (2008). İlk kadın diş hekimimizin 40 yıl önce yayınlanan röportajı: Dişhekimliği okulundan Afganistan’a. İlk kadın diş hekimimizin 40 yıl önce yayınlanan röportajı: Dişçi mektebinden Afganistan’a. *Türk Diş Hekimleri Birliği Dergisi*, 106, 94.